

УДК 616.314-089.28:615.464/.465]-073-074.001.36

Когут О.К., Кордіяк А.Ю.

Львівський національний медичний університет ім. Данила Галицького,
каф. ортопедичної стоматології (зав. – проф. В.Ф. Максєв)

O.K. Kohut, A.J. Kordiyak

Порівняльна оцінка металокерамічних зубних протезів зі сплавів Heraenium P, Heraenium S, Pors-on-4 і BioHeragold B2

за результатами потенціометричних досліджень

Comparative Evaluation of Heraenium P-, Heraenium S-, Pors-on-4- and BioHeragold B2-Based Metal-Ceramic Dental Prostheses by the Results of Potentiometric Investigations

Резюме Дані амбулаторного обстеження 92 пацієнтів (56 жінок і 36 чоловіків віком 21-68 років) і показники прямих потенціометричних вимірювань через 3, 15 і 30 днів користування металокерамічними зубними протезами зі сплавів Heraenium P (25 осіб), Heraenium S (23 особи), Pors-on-4 (18 осіб) і BioHeragold B2 (26 осіб) підтвердили позитивні результати проведеного нами стоматологічного ортопедичного лікування.

Summary Ambulatory examination data of 92 patients (56 women and 36 man aged 21-68 years) and indices of direct potentiometric measurements after 3, 15 and 30 days of metal-ceramic dental prostheses, based on Heraenium P (25 persons), Heraenium S (23 persons), Pors-on-4 (18 persons) and BioHeragold B2 alloys (26 persons) use confirmed positive results of conducted dental prosthetic treatment.

Ключові слова металокерамічні зубні протези, сплави неблагородних і благородних металів, потенціометричні дослідження

Key words metal-ceramic dental prostheses, based and noble metal alloys, potentiometric investigations

Численні заходи з реформування різних галузей охорони здоров'я, а також зусилля провідних фахівців з впровадження новітніх технологій діагностики та лікування створюють умови для зростання якості надання стоматологічної допомоги [1, 4, 5]. Проте й надалі для лікарів залишаються проблемними ускладнення, пов'язані з несприятливими реакціями пацієнтів на зубні протези [6, 8, 11]. Саме тому експериментальні дослідження сплавів стоматологічного призначення спрямовані передусім на пошук матеріалів, що забезпечують відтворення в клінічних спостереженнях даних виробників про їхні властивості [7, 9, 14]. Як відомо, характер сприйняття пацієнтами зубних протезів залежить від цитотоксичності, сенсibilізуючої дії сплавів металів, задокументованих за результатами лабораторних випробу-

вань, але передусім – корозійної стійкості [6, 10, 13]. Так, наприклад, виробники гарантують біосумісність і високу корозійну стійкість заготовок сплавів Heraenium SE/EN на основі кобальту (63,5%), хрому (28,0%), молібдену (6,5%), що, за вимогами ISO 6871-87 «Стоматологічні ливарні сплави на металевій основі», виплавлені у вакуумних індукційних печах з хімічно чистих шихтових компонентів і повторно не переплавлялися, за умови дотримання технологічних вимог при виготовленні зубних протезів [2, 3, 5, 7]. Водночас, порівняльна оцінка зубопротезних сплавів на основі золота, паладію, платини, срібла, а також кобальту, хрому, нікелю, молібдену підтверджує, що немає «ідеального» сплаву металів – є лише сплави, кращі за хімічними, фізико-механічними показниками, біологічними і техноло-

гічними властивостями, а також зручністю обробки [2, 10, 12].

Метою даної роботи була оцінка відповідності рівня електрохімічної активності металокерамічних зубних протезів показникам біосумісності і корозійних властивостей досліджуваних сплавів неблагородних і благородних металів.

Матеріали та методи дослідження

У процесі амбулаторного обстеження 92 пацієнтів (56 жінок і 36 чоловіків віком 21-68 років), умовно поділених на 4 підгрупи, поряд з показниками клініко-технологічної якості зубних протезів (щільності прилягання коронок до опорних зубів і суміжних тканин, повноцінності функціонального та естетичного відновлення, наявності/відсутності пошкоджень або

Мал. 1. Металокерамічні (Heraenium P-Duceram) зубні протези, приготовані до фіксації (клінічне спостереження 1/32)

Мал. 2. Зубні ряди пацієнтки Р. (35 років) через 30 днів після відновлення металокерамічними (Heraenium P-Duceram) зубними протезами (клінічне спостереження 1/32)

деформації), особливу увагу звертали на виявлення місцевих, характерних, неприємних відчуттів, а також гальванічно зумовлених уражень слизової оболонки порожнини рота (СОПР) або загальних проявів, що могли би бути спричинені несприятливими реакціями пацієнтів на зубні протези.

До I підгрупи увійшли 25 осіб (27,2%), яким виготовили металокерамічні зубні протези зі сплаву Heraenium P на основі кобальту (59,0%), хрому (25,0%) і молібдену (4,0%); до II підгрупи – 23 особи (25,0%) зі сплаву Heraenium S на основі нікелю (62,9%), хрому (23,0%) і молібдену (10,0%); до III підгрупи – 18 осіб (19,6%) зі сплаву Pors-on-4 на основі паладію (57,8%) і срібла (30,0%); до IV підгрупи – 26 осіб (28,2%) зі сплаву BioHeraGold B2 на основі золота (88,7%) і платини (9,5%). Слід зазначити, що 49 пацієнтам (53,3% спостережень) зубні протези були виготовлені вперше.

Для прямих потенціометричних досліджень через 3 (1-ша серія досліджень), 15 (2-га серія досліджень) і 30 (3-тя серія досліджень) днів після фіксації зубних протезів застосовували автоматичний цифровий потенціометр Pitterling Electronic, з двома хромонікелевими електродами у фторопластових тримачах для вимірювань «метал-СОПР», «метал-метал». Прилад визначає різницю потенціалів в межах 0-999 мВ, силу струму в межах 0-99 мкА (показники низької електрохімічної активності, відповідно – до 6 мкА і 80 мВ; помірного зростання – 6-18 мкА і 80-160 мВ; значного зростання – понад 18 мкА і понад 160 мВ), подає автоматичні розрахункові значення електричної провідності ротової рідини (далі –

величини провідності) у мкСм. Для варіаційного аналізу одержаних результатів використали статистичні функції прикладної програми Microsoft Office Excel 2007.

Результати дослідження та їх обговорення

За результатами амбулаторного обстеження у жодного з пацієнтів I-IV підгруп через 3, 15 і 30 днів користування металокерамічними зубними протезами (мал. 1, 2) не було виявлено місцевих або загальних проявів, а також клінічних ознак, що дали б підстави стверджувати про порушення клінічних чи технологічних вимог при наданні стоматологічної ортопедичної допомоги.

Через 3 доби після фіксації зубних протезів на Hybrid Сем, що містить 4-МЕТА (оксиетил-метакрилат), не було виявлено гальванічних подразнень порожнини рота, високу чутливість до яких зумовлюють активне кровопостачання підепітеліальної пухкої сполучної тканини власної пластинки слизової оболонки, постійне зволоження і відсутність зроговіння багат шарового плоского епітелію (за винятком паракератозу т.зв. «жувальних» ділянок). Величина сили струму як «метал-СОПР», так і «метал-метал» – показники активності електрохімічних реакцій, адже, як зазначають G. Schmalz, P. Garhammer [14], саме спонтанні окисно-відновні реакції, пов'язані з перенесенням зарядів, і є джерелом гальванічного струму в порожнині рота – були найвищими, проте в межах помірного зростання – в пацієнтів II підгрупи, відповідно: $15,19 \pm 2,62$ мкА і $14,27 \pm 1,98$ мкА, вірогідно відмінними від показників помірного зростання сили струму па-

цієнтів I підгрупи: $9,61 \pm 1,82$ мкА і $7,71 \pm 1,10$ мкА ($p < 0,02$). Натомість помітно нижчі показники сили струму в пацієнтів III ($6,47 \pm 0,86$ мкА і $6,41 \pm 0,95$ мкА) і IV підгруп ($6,16 \pm 1,02$ мкА і $5,81 \pm 0,77$ мкА) не були суттєво відмінними між собою ($p > 0,05$).

Величина провідності, що залежить від електролітного складу ротової рідини та її активної кислотності [2], в обох вимрюваннях також була найвищою у пацієнтів II підгрупи, відповідно $56,56 \pm 7,72$ мкСм («метал-СОПР») і $56,74 \pm 5,13$ мкСм («метал-метал»). За цими показниками статистично вірогідною була відмінність з результатами пацієнтів I підгрупи у вимірюванні «метал-метал»: $41,27 \pm 2,42$ мкСм ($p < 0,02$). Відмінності величин провідності у пацієнтів III і IV підгруп не були статистично вірогідними: при вимірюваннях «метал-СОПР» – $40,83 \pm 5,85$ мкСм порівняно з $38,88 \pm 4,31$ мкСм, «метал-метал» – $35,94 \pm 4,50$ мкСм порівняно з $31,76 \pm 2,33$ мкСм. Показники різниці потенціалів, зумовленої наявністю подвійного електричного шару через нерівномірний розподіл заряджених частинок на межі метал/електроліт [12] у пацієнтів I, II, III та IV підгруп не вказували на суттєві відмінності подібних за складом кобальто-хром-молібденового, нікель-хром-молібденового, а також паладій-срібного і золото-платинового сплавів. Різниця потенціалів у пацієнтів II підгрупи була хоч і більшою, ніж в пацієнтів I підгрупи – $143,35 \pm 8,65$ мВ порівняно з $137,38 \pm 7,04$ мВ при вимірюванні «метал-СОПР», $136,98 \pm 10,40$ мВ порівняно з $129,67 \pm 10,97$ мВ при вимірюванні «метал-метал», але в межах незначного зростання і з недостатньою статистичною вірогідністю ($p > 0,05$). Неістотними були також

відмінності дещо меншої, порівняно з даними I і II підгруп, різниці потенціалів у пацієнтів III і IV підгруп при вимірюваннях як «метал-СОПР» – $92,68 \pm 9,42$ мВ і $85,87 \pm 5,33$ мВ, так і «метал-метал» – $106,09 \pm 9,69$ мВ і $97,11 \pm 8,05$ мВ. Слід зазначити, що за результатами всіх вимірювань різниці потенціалів, за винятком показників III і IV підгруп, дещо вищими були показники «метал-СОПР» (табл.). Важливим також, що відмінність між результатами всіх шести вимірювань пацієнтів I-II і I-IV підгруп була статистично вірогідною ($p < 0,02$). Через 15 діб показники сили струму порівняно з результатами вимірювань через 3 доби суттєво не змінилися, що опосередковано вказує на врівноважене співвідношення енергії зв'язку у кристалічній ґратці металу та енергії гідратації у розчині електроліту [12]. Так, показники обох вимірювань також були найвищими у пацієнтів II підгрупи: $16,45 \pm 2,98$ мкА і $15,53 \pm 2,82$ мкА, зі статистично вірогідними відмінностями ($p < 0,02$) порівняно з результатами у пацієнтів I підгрупи: $9,62 \pm 1,74$ мкА і $9,04 \pm 1,43$

мкА. Показники сили струму в пацієнтів III і IV підгруп ($7,80 \pm 1,39$ мкА і $7,40 \pm 1,11$ мкА «метал-СОПР», $6,67 \pm 1,16$ мкА і $6,55 \pm 0,99$ мкА «метал-метал») були значно нижчими, ніж в пацієнтів II підгрупи, а відмінності результатів обох вимірювань не були статистично вірогідними ($p > 0,05$). Величина провідності у пацієнтів II підгрупи залишилася найвищою ($61,15 \pm 8,43$ мкСм «метал-СОПР» і $52,10 \pm 5,49$ мкСм «метал-метал»), тобто помітно не змінилася порівняно з попередньою серією досліджень. Разом з тим, у пацієнтів I підгрупи вказана величина зросла в середньому на 6-8 мкСм: $58,48 \pm 6,67$ мкСм («метал-СОПР») і $47,10 \pm 2,61$ мкСм («метал-метал»), в результаті чого змінився ступінь вірогідності відмінностей ($p > 0,05$) з результатами в пацієнтів II підгрупи. Відмінності величин провідності в пацієнтів III – $40,28 \pm 5,62$ мкСм («метал-СОПР») і $35,42 \pm 3,92$ мкСм («метал-метал») і IV – $36,36 \pm 3,83$ мкСм («метал-СОПР») і $31,83 \pm 2,70$ мкСм («метал-метал») підгруп в обох вимірюваннях не були закономірними ($p > 0,05$). Ра-

зом з тим, середнє значення різниці потенціалів в обох вимірюваннях у пацієнтів I підгрупи знизилась на 8-10 мВ, практично не змінилися в пацієнтів II і III підгруп, на 2-4 мВ зросли в пацієнтів IV підгрупи (табл. 1). У 3-ій серії досліджень (через 30 діб) співвідношення показників сили струму, величин провідності і різниці потенціалів у пацієнтів I-IV підгруп не змінилися, а незначні розбіжності результатів потенціометрії були зумовлені, на наш погляд, саме періодичними змінами станів «електрохімічної пасивності» і «депасивації» металевих зубних протезів, пов'язаної, за даними П.Л. Тітова [10], зі спонтанним утворенням і руйнуванням шару окиснених структурних компонентів – фаз даного сплаву металу при взаємодії з молекулами води. Результати наших досліджень показали, що у пацієнтів I підгрупи сила струму як «метал-метал», так і «метал-СОПР» була найнижчою через 3 доби спостереження, відповідно $7,71 \pm 1,10$ мкА і $9,61 \pm 1,82$ мкА. Найвищою вказана величина була при вимірюванні «метал-метал» – через 15 діб

Таблиця. Результати потенціометричних досліджень (M±m) через 3, 15 і 30 діб користування металокерамічними зубними протезами

Показники дослідження		I підгрупа (n=25) M±m	II підгрупа (n=23) M±m	I і II підгрупи (n=48) M±m	III підгрупа (n=18) M±m	IV підгрупа (n=26) M±m	III і IV підгрупи (n=44) M±m
3 доби							
Сила струму	1	9,61±1,82	15,19±2,62	12,28±1,75*	6,47±0,86	6,16±1,02	6,28±0,69***
	2	7,71±1,10	14,27±1,98	10,85±1,44*	6,41±0,95	5,81±0,77	6,05±0,60***
Величина провідності	1	48,35±6,70	56,56±7,72	52,28±5,16***	40,83±5,85	38,88±4,31	39,68±3,46***
	2	41,27±2,42	56,74±5,13	48,68±3,51*	35,94±4,50	31,76±2,33	33,47±2,35***
Різниця потенціалів	1	137,38±7,04	143,35±8,65	140,24±5,54***	92,68±9,42	85,87±5,33	88,65±5,01***
	2	129,67±10,97	136,98±10,40	133,17±7,57***	106,09±9,69	97,11±8,05	100,78±6,26***
15 діб							
Сила струму	1	9,62±1,74	16,45±2,98	12,90±1,94*	7,80±1,39	7,40±1,11	7,56±0,86***
	2	9,04±1,43	15,53±2,82	12,15±1,78*	6,67±1,16	6,55±0,99	6,60±0,74***
Величина провідності	1	54,48±6,67	61,15±8,43	57,68±5,35***	40,28±5,62	36,36±3,83	37,97±3,24***
	2	47,10±2,61	52,10±5,49	49,50±3,01***	35,42±3,92	31,83±2,70	33,30±2,30***
Сила струму	1	127,55±6,64	137,78±9,11	132,45±5,70***	89,86±8,55	93,02±5,66	91,73±4,80***
	2	110,72±8,90	142,76±11,66	126,07±8,51*	101,71±10,88	100,50±8,68	101,00±6,71***
30 діб							
Сила струму	1	10,09±2,07	13,28±2,58	11,62±1,68***	6,06±1,07	6,78±0,78	6,48±0,64***
	2	8,95±1,63	13,88±2,30	11,31±1,55*	6,33±1,00	6,62±0,77	6,50±0,61***
Величина провідності	1	48,99±5,37	50,40±6,09	49,66±4,00***	34,49±4,60	34,92±3,60	34,75±2,81***
	2	43,58±2,53	51,40±4,67	47,33±2,80*	33,43±3,09	30,94±2,30	31,96±1,87***
Різниця потенціалів	1	117,56±8,51	130,31±9,21	123,67±6,45**	90,96±8,40	90,33±5,63	90,59±4,72***
	2	120,21±7,82	134,42±11,08	127,02±6,92**	112,24±11,68	101,25±9,91	105,75±7,64***

Примітка: 1 – «метал-СОПР», 2 – «метал-метал»

* $p < 0,02$ при порівнянні результатів потенціометрії у пацієнтів I і II, а також III і IV підгруп

** $p < 0,05$ при порівнянні результатів потенціометрії у пацієнтів I і II, а також III і IV підгруп

*** $p > 0,05$ при порівнянні результатів потенціометрії у пацієнтів I і II, а також III і IV підгруп

При порівнянні результатів потенціометрії у пацієнтів I-II з III-IV підгрупами в трьох серіях досліджень – $p < 0,02$

спостереження ($9,04 \pm 1,43$ мкА), «метал-СОПР» – через 30 дів спостереження ($10,09 \pm 2,07$ мкА) в межах незначного зростання. Натомість, у пацієнтів II підгрупи найвищими були показники сили струму як «метал-метал», так і «метал-СОПР» через 15 дів спостереження, відповідно $15,53 \pm 2,82$ мкА і $16,45 \pm 2,98$ мкА, найнижчими – через 30 дів спостереження, відповідно $13,88 \pm 2,30$ мкА і $13,28 \pm 2,58$ мкА в межах незначного зростання.

Показники сили струму «метал-метал» при потенціометрії у пацієнтів як III, так і IV підгруп впродовж 1 місяця користування металокерамічними зубними протезами були зареєстровані в межах низької електрохімічної активності: відповідно, в проміжках від $6,33 \pm 1,00$ мкА (30 дів спостереження) до $6,67 \pm 1,16$ мкА (15 дів спостереження) і $5,81 \pm 0,77$ мкА (3 доби спостереження) до $6,62 \pm 0,77$ мкА (30 дів спостереження). Щодо показників сили струму «метал-СОПР», то їх значення не виходили за межі низької електрохімічної активності, відповідно – від $6,06 \pm 1,07$ мкА (30 дів спостереження) до $7,80 \pm 1,39$ мкА (15 дів спостереження) і від $6,16 \pm 1,02$ мкА (30 дів спостереження) до $7,40 \pm 1,11$ мкА (15 дів спостереження).

Як бачимо, відмінності показників потенціометрії у пацієнтів I-IV підгруп не

були закономірними у трьох порівняннях; статистично вірогідною ($p < 0,02$) була лише відмінність у пацієнтів I і II підгруп: відповідно – $13,88 \pm 2,30$ мкА порівняно з $8,95 \pm 1,63$ мкА (сила струму «метал-метал»); $51,40 \pm 4,67$ мкСм порівняно з $43,58 \pm 2,53$ мкСм (величина провідності «метал-метал»); різниця потенціалів «метал-СОПР» – $130,31 \pm 9,21$ мВ порівняно з $117,56 \pm 8,51$ мВ ($p < 0,05$) і різниця потенціалів «метал-метал» – $134,42 \pm 11,08$ мВ порівняно з $120,21 \pm 7,82$ мВ ($p < 0,05$). Посилене кислотоутворення внаслідок реакції іонів металу (продуктів гідролізу) з іонами хлору у важкодоступних для самоочищення ділянках порожнини рота, порівняно з відкритими, як зазначають, зокрема П.Ф. Фліс зі співавт. [6], впливає на величину різниці потенціалів між окремими ділянками металевих зубних протезів. За відсутності статистично вірогідних відмінностей в обох вимірюваннях різниці потенціалів III і IV підгруп «метал-СОПР» і «метал-метал», зростання різниці потенціалів порівняно з попередніми двома серіями досліджень не спостерігалось, показники «метал-метал» переважали «метал-СОПР» лише для різниці потенціалів, як вищевказаних у пацієнтів I і II підгруп, так і III ($101,25 \pm 9,91$ мВ порівняно з $90,33 \pm 5,63$ мВ) і IV ($105,75 \pm 7,64$ мВ порівняно з $90,59 \pm 4,72$ мВ) підгруп. Отже, на

відміну від порівняльної оцінки даних пацієнтів III і IV підгруп (табл.), відмінності середніх значень усіх трьох потенціометричних величин у пацієнтів I-II і III-IV підгруп були статистично вірогідними ($p < 0,02$).

Висновки

Статистично вірогідні ($p < 0,05$) відмінності середніх значень сили струму, електропровідності ротової рідини і різниці потенціалів «метал-СОПР», «метал-метал» в 10 з 18 рядах вимірювань при порівнянні результатів потенціометрії у пацієнтів I-II підгруп, в усіх 18 рядах вимірювань при порівнянні результатів потенціометрії у пацієнтів I-II – III-IV підгруп, а також взаємно наближені середні значення вказаних показників в усіх 18 рядах вимірювань при порівнянні результатів потенціометрії у пацієнтів III-IV підгруп ($p > 0,05$) узгоджуються з даними виробників про склад і корозійні властивості досліджуваних сплавів неблагородних і благородних металів.

Відсутність несприятливих реакцій пацієнтів, а також показники клініко-технологічної якості і рівень електрохімічної активності металокерамічних зубних протезів підтверджують позитивні результати проведеного нами стоматологічного ортопедичного лікування.

Література

1. Беда В.И. Технологические аспекты применения стоматологических сплавов фирмы «Degussa» для изготовления современных конструкций зубных протезов / В.И. Беда // *Зубное протезирование*. — 2002. — № 1. — С. 10-21.
2. Бертолотти Р. Рациональные критерии в выборе стоматологических сплавов / Р.Бертолотти // *Стоматолог*. — 2000. — № 3. — С. 29-31.
3. Бремер В. Литво у зуботехнічній справі / В.Бремер, Х.Кройтцер. — Львів: ГалДент, 2003. — 68 с.
4. Галузевий медико-економічний стандарт надання стоматологічної допомоги на I, II та III рівнях амбулаторної допомоги. / наук. ред. К. М. Косенко. — МОЗ України, ОНДІС, 2000. — С. 215-219.
5. Зависимость качества зубопротезных изделий от технологии литья сплавов металлов / В. С. Онищенко, А. В. Кузьменко, А. М. Шумейко [и др.] // *Зубное протезирование*. — 2002. — №1. — С. 30-35.
6. Исследование pH жидкости полости рта у пациентов, пользующихся зубными протезами из кобальтохромовых сплавов / П. С. Флис, Н. А. Омельчук, В. П. Вознюк [и др.] // *Современная стоматология*. — 2005. — №3. — С. 133-136.
7. Когут О.К. Дослідження структурних перетворень зубопротезних сплавів на основі неблагородних металів у процесі технологічної переробки та їх значення для клініки / О.К. Когут, Р.Є. Гладішевський, П.Ю.Демченко // *Новини стоматології*. — 2008. — № 3 (56). — С. 60-65.
8. Ожоган З. Р. Причины усладнений при використанні незнімних зубних протезів / З. Р. Ожоган // *Галицький лікарський вісник*. — 2000. — Т. 7, №3. — С. 93-95.
9. Онищенко В.С. Использование сплавов для изготовления зубных протезов / В.С.Онищенко // *Зубное протезирование*. — 2002. — № 1. — С. 4-9.
10. Титов П. Л. Биосовместимость дентальных сплавов (часть II) / П. Л. Титов // *Стоматол. журнал*. — 2003. — №3. — С. 30-33.
11. Федоша А.И. Неблагородные сплавы для металлокерамики, их биосовместимость и основные технические свойства / А.И.Федоша // *Український стоматол. альманах*. — 2001. — №2. — С. 58-59.
12. Geurtsen W. Biocompatibility of dental casting alloys / W. Geurtsen // *Crit. Rev. Oral. Biol. Med.* — 2002. — Vol. 13. — P. 71-84.
13. Messer R. L. Cytotoxicity of nickel-chromium alloys: bulk alloys compared to multiple ion salt solutions / R. L. Messer, I. C. Lucas // *Dental Materials*. — 2000. — №16. — P. 207-212.
14. Schmalz G. Biologic interactions of dental cast alloys with oral tissues / G. Schmalz, P. Garhammer // *Dental Materials* — 2002. — Vol. 18. — P. 396-406.